

Rozdział I. Zagadnienia wstępne

Zagadnienia wstępne niniejszej pracy odgrywają kluczową rolę w zrozumieniu istoty problemu pracy sportowej. Są one – bez wątpienia – integralną częścią niniejszej pracy, pełniąc przy tym nie tylko walor wprowadzający, ale przede wszystkim porządkujący oraz kształtujący. Zdefiniowanie pracy sportowej, a także elementów z nią ściśle związanych – sytuacji prawnej sportowca-pracownika, systematyki i specyficznego charakteru prawa sportowego czy procesów zewnętrznych toczących się w obrębie prawa sportowego, jest niezbędne dla ustalania podstaw prawnych zatrudniania sportowców, a także – i być może przede wszystkim – dla określenia zakresu i kształtu umowy o pracę sportową.

Procesy, zależności, pewne wskazane dychotomie pozwalają bowiem pełniej określić charakter współczesnego sportu, co umożliwi również zrozumienie istoty problematyki zatrudniania sportowców. Świat sportu zmienił się przez ostatnie lata w sposób znaczący i z pewnością będzie on – pod wpływem procesów globalizacyjnych – wciąż się zmieniał w przyszłości.

§ 1. Charakterystyka profesjonalnego uprawiania sportu

Cechy wykonywania pracy sportowej przez zawodowego sportowca różnią się od cech wykonywania innych „typowych” zawodów. Te charakterystyczne cechy stanowią część składową rozumienia pracy sportowej, o której mowa była już w niniejszej pracy. Charakterystyka pracy sportowej związana jest nie tylko z samą rywalizacją podczas wydarzeń sportowych, ale również z okresami treningów, okresami poprzedzającymi karierę sportową, a także okresami po jej zakończeniu, które zwane są „emeryturą sportową”, pomimo że nie są w większości tego okresu wypłacane żadne środki z ZUS.

Do cech charakterystycznych w sporcie można zaliczyć:

- 1) konieczność niezwykle wczesnego przygotowania do zawodu, które rozpoczyna się najczęściej już w wieku szkolnym;
- 2) długoletnie i stosunkowo kosztowne przygotowanie do profesjonalnego uprawiania sportu;
- 3) względnie płynne granice pomiędzy amatorskim a profesjonalnym uprawianiem sportu oraz między juniorskim a dorosłym uprawianiem sportu;
- 4) wymóg stosunkowo wczesnego wyboru właściwej specjalizacji – konkretnej dyscypliny sportu bądź też jednej z gałęzi sportu;
- 5) brak stałego miejsca pracy – częste migracje pomiędzy miejscami treningów, rehabilitacji czy rywalizacji;
- 6) miejsce rozgrywania zawodów znajdujące się cyklicznie niemalże na całym świecie;
- 7) częste zmiany pracodawcy – klubów sportowych (powszechne szczególnie w sportach zbiorowych), które wiążą się ze zmianą miejsca zamieszkania;
- 8) nieregularny czas pracy, który okresowo zajmuje większość czasu w ciągu dnia;
- 9) znaczne ograniczenie długości trwania okresu profesjonalnej kariery w porównaniu z innymi zawodami (często nieprzekraczający dziesięciu lat);
- 10) wczesne osiągnięcie szczytu kariery sportowej, przypadające na okres, który tradycyjnie w innych zawodach jest dopiero okresem rozpoczynania kariery zawodowej;
- 11) istotne znaczenie predyspozycji fizycznych, które determinują możliwości osiągnięcia sukcesów;
- 12) konieczność zachowania dobrego stanu zdrowia; istniejące ryzyko utraty możliwości zatrudnienia w sporcie w przypadku odniesienia poważnej kontuzji;
- 13) utrudnienia wynikające z przeprowadzanych kontroli antydopingowych;
- 14) występowanie konieczności zmiany sposobu zarabkowania po zakończeniu profesjonalnej kariery;
- 15) zróżnicowanie statusu zatrudnienia i warunków jego wykonywania w zależności od uprawianej dyscypliny sportu;

- 16) zróżnicowanie źródeł zarobkowania sportowców – zarówno w postaci nagród za uzyskiwane wyniki, jak i przychodów z kontraktów marketingowych czy stypendiów sportowych;
- 17) istotne odrębności umowy o uprawianie sportu od specyfiki umów w innych dziedzinach gospodarki;
- 18) zwiększone występowanie losowości jako elementu determinującego odnoszenie sukcesów;
- 19) wynagrodzenie uzależnione od osiągniętych sukcesów;
- 20) specyficzny system rozwiązywania sporów sportowych¹.

Wskazane powyżej cechy charakterystyczne w sporcie stanowią fundament rozważań niniejszej pracy, bowiem to one wskazują na konieczność, a jednocześnie zasadność, odrębnego uregulowania pracy sportowej, która ze względu na swoje przedmiotowe i podmiotowe różnice względem wykonywania każdej innej pracy wymaga – w ocenie autora – przynajmniej częściowych oddzielnych regulacji prawnych, tak aby możliwe było pełne wykorzystanie umowy o pracę w stosunkach zatrudnienia w sporcie.

Powyższe cechy sportu wynikają bezpośrednio, a jedynie w niektórych przypadkach pośrednio, z głównych elementów składowych definicji pracy sportowej, na które składają się, po pierwsze, wykonywanie szczególnego rodzaju pracy (tj. pracy polegającej na takim doskonaleniu swoich umiejętności, aby możliwe było osiąganie jak najlepszych wyników sportowych), a po drugie, istotny wydzźwięk wykonywanej pracy, która oddziałuje nie tylko na strony zatrudnienia (np. pracownika i pracodawcę), lecz na znakomitą część społeczeństwa, zaspokajając tym samym ich potrzeby kulturalne, ekonomiczne, społeczne oraz patriotyczne. W rezultacie powyższego należy przyjąć, że praca sportowa wymyka się prostym schematom zatrudnienia i w swoim charakterze jest w pewnym zakresie zbliżona do pracy aktorów teatralnych, muzyków czy zawodowych polityków.

Przez ostatnie lata doszło do gwałtownego wzrostu znaczenia e-sportu, dlatego też nie sposób nie wspomnieć o nim w kontekście zatrudnienia zawodników, których w Polsce wciąż przybywa. E-sport może być rozumiany jako gra wideo dla wielu graczy rozgrywana przez konkurujących ze sobą, zazwyczaj zawodowych, graczy dla widzów² lub też jako zawodowe turnieje gier wi-

¹ Opracowanie częściowo na podstawie: M. Lenartowicz, Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej, *Studia Humanistyczne* 2009, Nr 9, s. 75–78.

² <https://en.oxforddictionaries.com/definition/e-sport> (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, oryginalne brzmienie: *a multiplayer video game played competitively for spectators, typically by professional gamers.*

deo, w których rywalizują ze sobą zwłaszcza profesjonalni gracze³. Większość uwag poczynionych w niniejszej pracy ma również zastosowanie do zatrudnienia e-sportowców. W tym zakresie istnieją również trudności z praktycznym wykorzystaniem umowy o pracę, w szczególności ze względu na krótkotrwałą karierę e-sportowców, częstą zmianę pracodawców przez e-sportowca, wysokie koszty takiego zatrudnienia oraz w ogólności, niedostosowanie KP do realiów e-sportu⁴. Z powyższych względów podnosi się, że trend nadużywania umów cywilnoprawnych nie ulegnie zmianie, chyba że ustawodawca wprowadzi w tym obszarze zakaz zawierania tego typu umów albo wprowadzi domniemanie istnienia umowy o pracę⁵. Do głównych wyzwań ustawodawstwa pracy należy obecnie również regulacja zasad zawierania terminowych umów o pracę⁶.

W powyższym podziale e-sport został wyszczególniony jako osobna kategoria sportu ze względu na specyficzne cechy e-sportu, które nie są w pełni tożsame z rywalizacją opartą na wysiłku fizycznym. Niewątpliwie jednak w przyszłości, przy założeniu stałego rozwoju e-sportu, będzie on mógł być podporządkowany wprost do innych kategorii podziału na równi z dyscyplinami *stricto* sportowymi, tj. sportów indywidualnych, sportów drużynowych bądź też sportów drużynowych o indywidualnych startach w zależności od wybranej gry wideo – na przełomie lat 2018 oraz 2019 do najpopularniejszych gier należały m.in. *Counter Strike: Global Offensive*, *League of Legends*, *Dota2*, *FIFA*, *Overwatch*, *Call of Duty* czy *Hearthstone*.

Obecnie trwają w środowisku sportowym, biznesowym oraz politycznym liczne dyskusje na temat możliwości uznania rywalizacji e-sportowej za sport. Niniejsza praca nie ma na celu gruntownego rozstrzygnięcia tego sporu, jednak należy zaznaczyć, iż na gruncie teorii sportu nie zachodzą przesłanki unie możliwiające takie uznanie. Przyjmuje się, że do konstruktywnych cech sportu można zaliczyć⁷ m.in. odrębność rywalizacji od podstawowych potrzeb życiowych, dodatnie emocje towarzyszące tym działaniom, występowanie ele-

³ <https://www.dictionary.com/browse/esports>, tł. własne, oryginalne brzmienie: *competitive tournaments of video games, especially among professional gamers*.

⁴ M. Passon, M. Różycka, Wybrane problemy związane ze statusem zawodnika e-sportowego w świetle zbiorowego prawa pracy w Polsce, *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2018, Nr 3, s. 87–88.

⁵ *Ibidem*, s. 89.

⁶ Ł. Pisarczyk, Nowy model zatrudnienia terminowego w prawie pracy? – cz. 1, *MoPr* 2016, Nr 4, s. 175.

⁷ Zobacz także uwagi co do cech sportu znajdujące się w części dotyczącej charakterystyki profesjonalnego uprawiania sportu.

mentów współzawodnictwa i jednocześnie brak materialnego efektu tych działań, które wymagają dodatkowo systematycznego dążenia do własnej doskonałości przy poszanowaniu przepisów dotyczących warunków rywalizacji oraz norm sportowych⁸. Profesjonalne uprawianie e-sportu na najwyższym możliwym poziomie wymaga od zawodnika wielogodzinnych, codziennych treningów i podporządkowania innych aspektów życia treningom i rywalizacjom. W tym zakresie e-sport nie różni się od wymogów sportu tradycyjnego.

Niewątpliwie jednak rywalizacja e-sportowa może być uznana za sport i wydaje się tylko kwestią (raczej dłuższego aniżeli krótszego) czasu, kiedy jej rozgrywki pojawią się na najważniejszych wydarzeniach sportowych, włącznie z igrzyskami olimpijskimi.

E-sportowców, podobnie jak sportowców w klasycznym rozumieniu, łączy stosunek prawny z klubami sportowymi, które w zależności od rodzaju umowy są dla nich pracodawcami lub zleceniodawcami. Z przeprowadzanych własnych badań wynika, że wykorzystanie w tych relacjach umowy o pracę jest marginalne.

§ 2. Charakterystyka współczesnego sportu

Znaczenie i rolę sportu w życiu każdego człowieka zauważali dziennikarze, prawnicy, sportowcy, działacze, politycy, przedsiębiorcy, a nawet dyktatorzy. Niedookreśloność i pewien rodzaj nieuchwytności sportu jako zjawiska społecznego, kulturalnego, gospodarczego, a nawet politycznego zwiększała jego pośrednie i bezpośrednie oddziaływanie na niemalże każdy aspekt życia człowieka.

U podstaw zrozumienia *pracy sportowej*, a także *prawa sportowego* leży konieczność zrozumienia samego zjawiska *sportu*. W celu uwypuklenia jego złożoności i szczególnego charakteru należy przytoczyć wybrane wypowiedzi, i tak: 1) sport jest sublimacją popędu do przyglądania się i tendencji: sadystycznych, ekshibicjonistycznych, homoerotycznych i erotyki ruchowej⁹; 2) sport sam w sobie jest piękny, niczego nie trzeba dodawać. Pozbawiony bezinteresowności przestanie być sportem, a nie stanie się cyrkiem. Powtarzam do znu-

⁸ M. Demel, A. Skład, Teoria wychowania fizycznego, Warszawa 1970, s. 18–10, cytowana w: A. Stępnik, E-sport z perspektywy teorii sportu, Homo Ludens 2009 Nr 1, s. 215–216.

⁹ Cytat Z. Freud, <http://cytatybaza.pl/cytaty/o-sporcie-sport-sportowe/> (dostęp: czerwiec 2022 r.).

dzenia, że istotą sportu jest rywalizacja, wola walki. Sport jest demokratyczny i sprawiedliwy. Jest zaprzeczeniem fałszu, przemocy i hipokryzji. Jest aktem dzielności i poświęcenia¹⁰; 3) sport uczy charakteru. Sport uczy postępować zgodnie z zasadami, uczy poznawać smak zwycięstwa i porażki. Sport uczy życia¹¹; 4) sport jest wielkim nauczycielem. Myślę o wszystkim, czego mnie nauczył: koleżeństwa, pokory, sposobu rozwiązywania sporów¹²; 5) sport jest działem zabawek w życiu człowieka¹³; sport jest życiem ludzkim w miniaturze¹⁴; 6) sport staje się coraz to bardziej wyspecjalizowany, ale nie oznacza to, że nie powinien być źródłem zabawy¹⁵; 7) sport jest świetnym miejscem do pokazania, że równość może się ziszczyć¹⁶; 8) sport jest czystą rozrywką, gdzie nie ma znaczenia, ile razy do niego powrócisz, bowiem nigdy nie znasz jego zakończenia¹⁷ oraz 9) sport odgrywa bardzo ważną rolę w konsolidacji narodowej siły, dodaje prestiżu i zaszczytu krajowi, inspiruje ludzi dodając im godności i dumy, nasycia całe społeczeństwo w rewolucyjnym zapale¹⁸.

Właściwości i specyfika sportu zmieniały się na przestrzeni lat nadążając za zmianami zachodzącymi w wyniku postępu w życiu ludzi. W średniowiecz-

¹⁰ Cytat B. Tomaszewski, https://www.press.pl/lewa_strona/pokaz.php?id=615&strona=4%20http://cytatybaza.pl/cytaty/o-sporcie-sport-sportowe/ (dostęp: czerwiec 2022 r.).

¹¹ Cytat B.J. King, <https://www.brainyquote.com/topics/sports> (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, oryginalne brzmienie: *sports teaches you character, it teaches you to play by the rules, it teaches you to know what it feels like to win and to lose – it teaches you about life*.

¹² Cytat K. Bryant, https://www.brainyquote.com/quotes/kobe_bryant_574690?src=t_sports (czerwiec 2022 r.) tłumaczenie własne, oryginalne brzmienie: *sports are such a great teacher. I think of everything they've taught me: camaraderie, humility, how to resolve differences*.

¹³ Cytat H. Cosell, https://www.brainyquote.com/quotes/howard_cosell_111520?src=t_sports (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, oryginalne brzmienie: *sport is the toy department of human life*.

¹⁴ Cytat H. Cosell, https://www.brainyquote.com/quotes/howard_cosell_289173?src=t_sports (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, oryginalne brzmienie: *sports is human life in microcosm*.

¹⁵ Cytat M. Hamm, https://www.brainyquote.com/quotes/mia_hamm_451878?src=t_sports (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, oryginalne brzmienie: *sports have become increasingly more specialized, but that doesn't mean they shouldn't be fun*.

¹⁶ Cytat V. Williams, https://www.brainyquote.com/quotes/venus_williams_773884?src=t_sports (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, oryginalne brzmienie: *sports are a great place to show that equality can happen*.

¹⁷ Cytat N. Simon, https://www.brainyquote.com/quotes/neil_simon_387052?src=t_sports (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, brzmienie oryginału: *sports is the only entertainment, no matter how many times you go back, you never know the ending*.

¹⁸ Cytat K. Jong-un, https://www.brainyquote.com/quotes/kim_jongun_819351?src=t_sports (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, brzmienie oryginału: *sports plan a very important role in consolidating the national strength, adding lustre to the county's prestige and honour, inspiring people with national dignity and pride, and imbuing the whole society with revolutionary mettle*.

nej Europie uprawiano m.in. polowania na zwierzęta, toczenie spłaszczonych kul, tzw. *bowls*, rzuty oszczepem, rzuty dyskiem, boks czy zapasy¹⁹. Obecnie występuje tak wiele poszczególnych dyscyplin i konkurencji sportowych, że nie sposób ich wszystkich wymienić w niniejszej pracy. Niewątpliwie zmienił się ich charakter. Niegdyś sport służył przybliżeniu ludzkości świata bogów²⁰, dziś natomiast pełni funkcję rekreacyjno-rywalizującą, z coraz to silniej akcentowanym celem zarobkowym. Masowy rozwój sportu wraz z jego postępującą profesjonalizacją spowodował konieczność stosowania nowych narzędzi technologicznych do prawidłowego wyłonienia zwycięzcy (m.in. *Hawk-Eye*²¹ w tenisie ziemnym oraz badmintonie, system VAR²² w piłce nożnej, system Challenge w siatkówce czy czułe fotokomórki wykorzystywane w zawodach lekkoatletycznych). Rola kibiców zmieniła się, bowiem obecnie częściej nie są oni w stanie samodzielnie wyłonić zwycięzcy i pozostają oni jedynie interpretatorami otrzymanych przez elektroniczne systemy wyników, nadając im pewne znaczenie będące faktem kulturowym²³.

Sport jest ze względu na swoją niejednoznaczność pojęciem trudno definiowanym. Może być jednak uważany za grę, rywalizację lub aktywność wymagającą fizycznego wysiłku i umiejętności, która jest rozgrywana zgodnie z zasadami dla przyjemności i/lub jako praca (Cambridge Dictionary)²⁴ lub jako aktywność wymagającą wysiłku fizycznego oraz umiejętności, w której to in-

¹⁹ M. Matuszak, Znaczenie sportu w Unii Europejskiej w procesach politycznych oraz gospodarczych, w: I. Miciuła, J. Nowakowska-Grunt (red.), Zarządzanie organizacjami w przestrzeni publiczno-prywatnej, Katowice 2016, s. 142.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *H. Eye* – zwany także sokolim okiem lub jastrzębim okiem, jest to elektroniczny system umożliwiający sprawdzenie poprawności zdobycia danego punktu, do którego wykorzystywany jest system zintegrowanych ze sobą kamer, czujników i komputerów, które pozwalają na uzyskanie animowanego obrazu ostatniego zagrania zawodnika.

²² VAR – *Video Assistant Referee*, zwany także video-weryfikacją, jest to elektroniczny system o charakterze pomocniczym, który jest stosowany w piłce nożnej przez asystentów, którzy mogą za pośrednictwem systemu kamer sprawdzić kluczowe zagrania (m.in. gol, rzut karny, czerwona kartka).

²³ T. Michaluk, Semiotyczne i pragmatyczne zagadnienia teorii sportu, Studia i Monografie Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu 2011, Nr 102, s. 5–6.

²⁴ <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/sport> (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, oryginalne brzmienie: *a game, competition, or activity needing physical effort and skill that is played or done according to rules, for enjoyment and/or as a job*.

dywidualnie albo w drużynie rywalizuje się przeciwko innej osobie lub innej drużynie dla przyjemności (Oxford Dictionary)²⁵.

Próba precyzyjnego definiowania zjawisk o charakterze niejednoznacznym, o szerokim znaczeniu społecznym, targanych zewnętrznymi procesami globalizacji i komercjalizacji jest niezmiernie utrudniona. Sport, który polski ustawodawca próbuje ująć w ramy jednej uniwersalnej definicji, pozostaje jednak wciąż nieuchwytny. Oddanie natury i zakresu znaczeniowego sportu mogłoby ze względu na swoją złożoność i wielość konotacji stanowić temat odrębnej dysertacji doktorskiej, nie zaś wyczerpywać się w jednym zdaniu zawartym w ustawie. Niezależnie od powyższego, należy przytoczyć obecnie i w przeszłości używane definicje legalne sportu. W uchylonej ustawie z 18.1.1996 r. o kulturze fizycznej²⁶ (formalnie ustawa nadal obowiązuje, bowiem uchylono wszystkie przepisy, z wyjątkiem jednego – art. 43 dotyczącego zajęć rehabilitacji ruchowej) za sport uważano formę aktywności człowieka, mającą na celu doskonalenie jego sił psychofizycznych, indywidualnie lub zbiorowo, według reguł umownych, a w (również uchylonej) ustawie z 29.7.2005 r. o sporcie kwalifikowanym²⁷ (art. 3) przyjęto, że sport kwalifikowany jest formą aktywności człowieka związaną z uczestnictwem we współzawodnictwie sportowym, organizowanym lub prowadzonym w określonej dyscyplinie sportu przez polski związek sportowy lub podmioty działające z jego upoważnienia.

Należy w tym zakresie zgodzić się z *Eligiuszem Krześniakiem*, który wyraził zastrzeżenie co do zasad poprawnej legislacji – w szczególności zaś do definicji wywodzącej się z ustawy o kulturze fizycznej, bowiem w istocie była ona tak nieostra, że w praktyce niezmiernie ciężko byłoby ją stosować²⁸. Na gruncie tej definicji kluczowym elementem sportu była poprawa sił psychofizycznych człowieka, podczas gdy profesjonalne uprawianie sportu przez wiele lat często prowadzi do odwrotnych rezultatów – tj. do osłabnięcia zdolności psychofizycznych²⁹. Zupełnie irracjonalne byłoby w świetle powyższego przyjęcie, że wyczynowy boks czy biegi maratońskie nie są sportami tylko dlatego, że ich

²⁵ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/sport> (dostęp: czerwiec 2022 r.), tł. własne, oryginalne brzmienie: *an activity involving physical exertion and skill in which an individual or team competes against another or others for entertainment*.

²⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 226, poz. 1675 ze zm.

²⁷ Dz.U. Nr 155, poz. 1298 ze zm.

²⁸ E. Krześniak, Kluby i organizacje sportowe w prawie polskim na tle rozwiązań zagranicznych, Warszawa 2016, s. 271–286.

²⁹ *Ibidem*.

uprawianie powodować może przejściowe pogorszenie ww. zdolności. Z pewnością nie taki też był zamysł ustawodawcy.

Jakkolwiek dalece zróżnicowane – i prawdopodobnie niezbyt precyzyjne – mogą być próby ujęcia sportu w ramy jednej ogólnej definicji, tak niektóre elementy konstytutywne sportu zdają się być bezdyskusyjne. Elementy te wskazane zostały przez *Richarda Parrisha* na bazie przeprowadzonych wcześniej badań i należą do nich:

- wykorzystanie fizycznych umiejętności i wysiłku;
- unikatowy i dostępny dla ludzi rodzaj aktywności;
- ustalone zasady i zorganizowana rywalizacja;
- ustanowienie takich zasad, które pozwalają na wykorzystanie strategii i taktyki dla osiągnięcia zwycięstwa;
- istnienie relatywnego przekonania i praktyki uznawania danej aktywności za sport wśród ludzi³⁰.

Wskazane powyżej cechy sportu odnoszą się jedynie do pewnej sfery jego unikatowości, a ich prawidłowe zastosowanie pozwoli na ustalenie, które aktywności człowieka mogą, a które nie mogą być uznawane za sport. Nie kwestionując prawidłowości wskazań *Richarda Parrisha*, pragnę zauważyć, że ograniczenie problematyki definicji sportu jedynie do powyższego nie pozwoliłoby oddać jego głębi i jego ścisłej korelacji z życiem społecznym oraz gospodarczym.

W mojej zatem ocenie sport może być definiowany w trzech jego aspektach³¹:

- w ujęciu zjawiska społecznego jako pewna niematerialna przestrzeń, która jest wytworem każdorazowo występujących realiów społecznych, w ramach której istnieją uporządkowane zasady, struktury oraz pewien duch *fair play*, łączące w sobie elementy ideologii, przekonań, porządku, rozumianego jako wewnętrzna i zewnętrzna spójność oraz pewnej nuty nostalgii i romantyzmu, która pozwala jej uczestnikom na odkrycie spo-

³⁰ Tłumaczenie własne. Źródło: Is chesse a really sport? <https://www.euractiv.com/section/sports/news/is-chess-really-a-sport/>. W polskich wydaniach ww. elementy zostały przytoczone przez *M. Szczerbińskiego* oraz *K. Wasilewskiego*, którzy na łamach Kultury Fizycznej X, Częstochowa 2011, s. 264, opublikowali recenzje w: *J. Foks* (red.), Unia Europejska i sport. Implikacje członkostwa Polski w Unii Europejskiej dla polskiego sportu, Warszawa 2006.

³¹ Własne opracowanie ujęć definicyjnych pracy sportowej.

- łecznych form, które nie są możliwe do poznania przez podejmowanie jakiegokolwiek innej aktywności człowieka³²;
- w ujęciu funkcjonalnym jest to całość nakierowanego i wykonywanego zgodnie z przyjętymi zasadami wysiłku fizycznego i/albo intelektualnego, który wykonywany jest w celu samodoskonalenia, rywalizacji, osiągnięcia coraz to lepszych wyników, znajdujący swoje źródło istnienia w wewnętrznej woli i sile człowieka;
 - w ujęciu gospodarczym jest to rodzaj szeroko rozumianego sektora gospodarki, powstałego głównie przez wprowadzenie go do masowej kultury, który pozwala wielu podmiotom, zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio związanym ze sportem, na generowanie dochodów, promowanie swoich działań, realizację innych, zamierzonych przez nich celów oraz wpływanie na obecną sytuację społeczną, w tym m.in. sportowcom, sponsorom, konsumentom, klubom sportowym, federacjom sportowym, organizacjom pozarządowym, jednostkom samorządu terytorialnego czy poszczególnym organom państwa.

Każda z tych definicji nie jest przeciwstawna innym, lecz współtworzy łącznie definicyjny obraz współczesnego, wielowątkowego sportu, który zdaje się wymykać prostym podziałom i klasyfikacjom. Niezależnie od ujęcia definicyjnego bezsprzeczna pozostaje rola sportu jako powszechnego dobra cywilizacyjnego³³, które może niwelować różnice rasowe i narodowościowe.

Cel w sporcie – zarówno dla osób go uprawiających, jak i oglądających – nie musi być jednoznacznie określony, a nawet nie zawsze uczestnicy wydarzenia sportowego są jego świadomi³⁴. Wielość możliwych celów sportu wynika ze złożoności psychiki ludzkiej, która różni się w sposób znaczący pomiędzy poszczególnymi osobami. Każdy człowiek zainteresowany sportem czerpie z niego wartości bliskie jemu – m.in. oglądanie sportu może być jedynie hedonistyczną przyjemnością, może mieć walory poznawcze, patriotyczne, społeczne, kulturalne, towarzyskie albo też pozostawać remedium na problemy dnia codziennego. Niekiedy sport jest wykorzystany instrumentalnie jako narzędzie do osiągnięcia swoich celów, przykładowo jako swoisty oręż polityczny, m.in. organizacja igrzysk olimpijskich w 1936 r. przez nazistowskie władze

³² Częściowo na podstawie: *J. Frey, S. Eitzen, Sport and society*, opublikowany na: <http://www.pages.drexel.edu/~rosenl/sports%20Folder/Sport%20and%20Society.pdf> (dostęp: czerwiec 2022 r.), s. 503–506.

³³ *P. Cedro, Społeczna rola sportu, Rozprawy Społeczne 2013, Tom VII, Nr 2, s. 78.*

³⁴ *T. Michaluk, Semiotyczne i pragmatyczne...*, s. 18.

III Rzeszy jako symbol ich potęgi³⁵ czy przy wykorzystaniu różnych narzędzi, m.in. politycznych bojkotów powojennych igrzysk olimpijskich³⁶.

§ 3. Praca sportowa

Próba odpowiedzi na pytanie, czym jest tak naprawdę praca sportowa, jest pośrednio również odpowiedzią na pytania, która z definicji sportu³⁷ jest tą najbliższą prawdzie i otaczającej nas rzeczywistości. Uwzględniając przede wszystkim ujęcie gospodarcze sportu, praca sportowa może być rozumiana w ujęciu podmiotowym w dwóch aspektach:

- w ujęciu wąskim – jako praca świadczona przez zawodowych sportowców, którzy traktują rozgrywki sportowe jako własne źródło dochodu;
- w ujęciu szerokim – jako praca świadczona bezpośrednio lub pośrednio przez wszystkie osoby, które traktują sport jako źródło uzyskania własnego dochodu, promowanie swoich działań czy realizowanie innych zamierzeń.

Praca sportowa w jej podmiotowym szerokim ujęciu dotyczy sportu jako „businessu”, który pozwala również innym sektorom gospodarki na osiąganie dochodów oraz wzrost swojej rozpoznawalności. Przewrotnie część osób, które nie uprawiają żadnej dyscypliny sportu, może być uważana za zawodowców sportowych, bowiem zapewniają sobie oni dochód z pracy sportowej świadczonej przez zawodowych sportowców, którzy biorą udział w wydarzeniach sportowych³⁸.

Niniejsza praca swoim zakresem dotyczy jednak jedynie ujęcia wąskiego, bowiem rozprawia ona o podstawach zatrudniania zawodowych sportowców. Niewątpliwie jednak każda zmiana w sytuacji zatrudnienia sportowców wywierać będzie pośrednio wpływ na sytuację podmiotów powiązanych, m.in. zatrudniającego ich klubu sportowego, organizatora rozgrywek sportowych czy też sponsorów.

³⁵ P. Cedro, Społeczna rola sportu, s. 77.

³⁶ *Ibidem*, s. 22.

³⁷ Definicje sportu i ich charakterystyka zostały przedstawione kompleksowo w części 2 monografii.

³⁸ T. Michaluk, Semiotyczne i pragmatyczne..., s. 100.

Problematyka zdefiniowania pracy sportowej była podejmowana już wcześniej w nielicznych polskich monografiach poświęconych temu zagadnieniu i tak należy zestawić ze sobą dwie definicje:

po pierwsze, definicję stworzoną przez *Andrzeja Kijowskiego*, który uznał, że profesjonalne uprawianie sportu wyczynowego staje się (...) wykonywaniem szczególnego rodzaju pracy, przez którą klub sportowy może odpłatnie świadczyć miłośnikom sportu specyficzne usługi kulturalne³⁹;

po drugie, definicję stworzoną przez *Wiktora Cajsela*, że jest to praca wykonywana przez zawodnika profesjonalnego, polegająca na takiej formie jego aktywności (indywidualnej lub zbiorowej), podejmowanej dobrowolnie, w drodze współzawodnictwa sportowego, która będzie miała na celu uzyskanie maksymalnych wyników sportowych, oraz będzie jednocześnie uprawiana w celach zarobkowych⁴⁰.

W obu definicjach pojawia się wspólne spostrzeżenie, że praca sportowa polega na wykonywaniu szczególnego rodzaju pracy oraz iż jest to „praca (...) polegająca na takiej formie (...) aktywności (...), która będzie miała na celu uzyskanie maksymalnych wyników sportowych”. Oba spostrzeżenia z tych definicji uzupełniają się wzajemnie tworząc pośrednio autonomiczną definicję specyfiki pracy sportowej, którą jest właśnie wykonywanie pracy o szczególnym charakterze, której celem jest przede wszystkim maksymalizacja wyników sportowców.

Powyższych definicji nie należy jednak traktować odrębnie, a tym bardziej przeciwstawnie, lecz raczej łącznie – jako w pełni uzupełniające się. Próba precyzyjnego zdefiniowania pracy sportowej, ze względu na mnogość jej elementów, jest niezwykle problematyczna i trudna do precyzyjnego uchwycenia.

W świetle powyższych rozważań praca sportowa może być jednak zdefiniowana jako praca polegająca na świadczeniu szczególnego rodzaju pracy o wielorakim charakterze – kulturalnym, społecznym, ekonomicznym oraz patriotycznym, świadczona przez samych sportowców przy współudziale klubów sportowych, federacji sportowych, reprezentacji narodowych oraz innych podmiotów, w celu zaspokojenia szczególnych potrzeb miłośników sportu, polegająca na maksymalizacji osiąganych wyników sportowych na potrzeby każdorazowej rywalizacji, dokonywanej w celach zarobkowych.

³⁹ A. Kijowski, *Sytuacja prawna sportowca wyczynowego*, Warszawa–Poznań 1984, s. 29, cyt. w: W. Cajsel, *Treść profesjonalnych kontraktów sportowych*, Sport Wyczynowy 2001, Nr 1–2, s. 94.

⁴⁰ W. Cajsel, *Podstawy prawne zatrudniania zawodników profesjonalnych*, Toruń 2004, s. 125–126.

Kluczowe cechy pracy sportowej oraz jej autonomiczne właściwości, które pozwalają na wyodrębnienie jej z innych stosunków pracy, zostały omówione w podrozdziale dotyczącym cech charakterystycznych zatrudnienia w sporcie.

Praca sportowa jest zatem wykonywana jedynie przez niewielki krąg osób, w tym w ujęciu wąskim jedynie przez sportowców. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na np. niepełną regulację prawną sportowca jako zawodu, wykonywanego przez pracownika. Klasyfikacja zawodów i specjalności będąca dokumentem wydawanym przez ministerstwo właściwe do spraw pracy, zawiera już niektóre zawody, które związane są z profesjonalnym uprawianiem sportu, a są to mianowicie: instruktor sportów ekstremalnych (342308), instruktor sportów siłowych (342307), instruktor sportu (342201), instruktor sportu osób niepełnosprawnych (342202), kierownik agencji do spraw usług sportowych (143101), kierownik klubu sportowego (143110), komentator sportowy (265601), lekarz – specjalista medycyny sportowej (221238), menedżer dyscypliny sportu (342203), menedżer imprez sportowych (342204), menedżer sportu (342205), organizator imprez sportowych (333203), pozostali kierownicy do spraw sportu, rekreacji i rozrywki (143190), pozostali trenerzy, inspektorzy i działacze sportowi (342290), pracownicy do spraw kultury fizycznej i sportu (342310), psycholog sportowy (263405), sędzia sportowy (342206), trener sportu (342207) oraz zawodnik dyscypliny sportu (342102). Katalog zawodów związanych bezpośrednio ze sportem systematycznie się poszerza, co stanowi swoistą odpowiedź na wzrastające znaczenie sportu zarówno w polskim społeczeństwie, jak i w polskim systemie pracy. W przypadku zatem zawodów, które koncentrują się na aktywności zawodowej w sporcie, ich ostateczna nazwa powstaje przez podanie odpowiedniego przymiotnika (najczęściej: sportowy) do powszechnie używanych nazw zawodów⁴¹.

Zgodnie z syntezą do powyższej klasyfikacji zawodnik dyscypliny sportu: podnosi maksymalnie sprawność fizyczną (ruchową) swojego organizmu w określonej dyscyplinie i konkurencji sportu, w celu efektywnego udziału we współzawodnictwie oraz osiągania wymiernych korzyści materialnych i innych satysfakcji; uczestniczy w zawodach sportowych, olimpiadach i masowych imprezach sportowych; reprezentuje kraj i promuje własną dyscyplinę sportu⁴². Powyższa synteza w pełni oddaje specyficzny charakter wykonywa-

⁴¹ Podobnie w: *M. Lenartowicz*, Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej, *Studia humanistyczne Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie*, 2009, Nr 9, s. 73–74.

⁴² http://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci/wyszukiwarka-opisow-zawodow/-/klasyfikacja_zawodow/ (dostęp: czerwiec 2022 r.).

nego przez zawodnika poszczególnej dyscypliny sportu zawodu, a który wykonuje pracę sportową, o której mowa powyżej.

Powyższe skłania do refleksji nad rolą konsumenta-kibica w zakresie zawodowego uprawiania sportu przez sportowca i jego wpływu na stosunek zatrudnienia łączący klub sportowy z zawodnikiem. Innymi słowy powstaje pytanie: czy w świetle powyższych rozważań możliwe jest przyjęcie, że praca sportowa może być świadczona – chociażby pośrednio i wtórnie – na rzecz podmiotów innych niż pracodawca, rozumiany najczęściej jako dany klub sportowy?

Czy jednak w świetle prawa pracy lub Kodeksu cywilnego możliwe jest przyjęcie koncepcji, że kibice są chociażby pośrednio podmiotem, na rzecz którego praca jest świadczona?

Na gruncie KP odpowiedź będzie negatywna, bowiem pracownik świadczy swoją pracę na rzecz pracodawcy, nawet jeśli potem efekty jego pracy są przedmiotem sprzedaży lub udostępnienia osobom trzecim. Stosunek pracy jest stosunkiem prawnym o charakterze dwustronnie zobowiązującym. W świetle Kodeksu cywilnego również wydaje się to niemożliwe. Podmiotem, na rzecz którego sportowcy świadczą pracę, jest najczęściej klub sportowy. Konsumenti (kibice) nie są podmiotem, na rzecz którego sportowcy świadczą pracę, lecz korzystają oni po prostu z całości wykreowanego spektaklu, w którym chcą też uczestniczyć. Niezależnie od tego trzeba stanowczo zaznaczyć, że nie ma sportu bez kibiców, a kibiców bez sportu.

Złożoność sportu nie pozwala jednak na zamknięcie go jedynie w ramach stosunku zatrudnienia pomiędzy klubem a poszczególnymi zawodnikami, ponieważ jego wielowymiarowość wpływa również pośrednio na inne grupy, w tym m.in. na konsumentów, polskie związki sportowe, federacje sportowe czy reprezentacje narodowe.

Głównym nabywcą usługi sportowej pozostają indywidualni konsumenci – klienci, którzy nabywają bilety na wydarzenia stadionowe albo nabywają inne usługi za pośrednictwem podmiotów trzecich (najczęściej mediów), śledząc rywalizacje za pomocą transmisji internetowej, telewizyjnej bądź radiowej⁴³. Ponadto kibice obu ww. kategorii dokonują zakupów wtórnych do wydarzeń sportowych, m.in. akcesoriów sportowych, odzieży, gadżetów, a także w związku z generowaniem wzmożonej konieczności przemieszczenia się – kupują stosowne bilety lotnicze oraz dokonują rezerwacji hotelowych w miejscach każdorazowego organizowania wydarzeń sportowych. Kibiców – jako konsumentów –

⁴³ A. Sznajder, Charakterystyka rynku sportu profesjonalnego, *Gospodarka Narodowa* 2017, Nr 10, s. 60.

cechuje bardzo wysoka lojalność w stosunku do produktów oferowanych przez kluby oraz drużyny – w szczególności narodowe⁴⁴.

Należy jednocześnie zauważyć, że rekreacyjne uprawianie sportu jest ściśle powiązane z byciem fanem sportowym⁴⁵. W badaniach poświęconych konsumpcji sportu wykazano, iż kobiety i mężczyźni w sposób zróżnicowany śledzą rozgrywki sportowe – mężczyźni czynią to w sposób zaplanowany, oglądając przede wszystkim te rozgrywki, które ich najbardziej interesują, kobiety zaś śledzą rozgrywki sportowe wtedy, kiedy mają wolny czas, oglądając w dużej mierze te same dyscypliny, które w domu oglądają bliscy im mężczyźni, traktując to jako sposób na rodzinne spędzenie czasu⁴⁶. Bezsprzecznie jednak powyżej wskazane właściwości należy traktować jedynie jako pomocnicze, bowiem każda osoba śledząca rozgrywki sportowe różni się od siebie i dlatego wszyscy kibice nie mogą być traktowani jako jeden konglomerat.

Konsumenci nie są jedynie nabywcą poszczególnych dóbr materialnych, lecz również usług o charakterze kulturalnym. Kultura jako przedmiot badawczy o charakterze abstrakcyjnym i – w dużej mierze – niematerialnym jest niezwykle ciężko definiowalna. W tym zakresie głos zabrał *Ralph Linton* – antropolog kultury, który stwierdził, że istotą wszelkiej definicji kultury jest bowiem to, że wybiera pewne aspekty całego pojęcia oznaczonego owym terminem i kładzie nacisk na nie kosztem innych aspektów. Nacisk ten, a w konsekwencji także wartość definicji będą zależały od tego, jaki szczególny cel definiujący miał na uwadze. Istnieje wiele możliwości definiowania kultury, a każda jest użyteczna w powiązaniu z dociekaniem określonego rodzaju. Na potrzeby niniejszej pracy przyjmijmy zatem, że kultura to duchowy i materialny dorobek społeczności żyjącej w jakimś czasie na określonym terenie⁴⁷.

Przez sport u odbiorców – konsumentów wzrasta potrzeba afiliacji, poczucia przynależności, rozwijają się więzi rodzinne, wzrastają więzi ekonomiczne i estetyczne, podnosi się własne poczucie wartości⁴⁸. Niewątpliwie zatem występuje tutaj zasada *win-win*, bowiem obie strony, tj. sportowcy oraz kibice, odnoszą wymierne korzyści.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *N. Organista, M. Lenartowicz, J. Galaś*, Konsumpcja sportowa i zainteresowanie kobiet sportem, Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Kultura Fizyczna 2017, XVI, Nr 2, s. 113–130.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=3479&id_znaczenia=1579575&l=3&ind=0 (dostęp: czerwiec 2022 r.).

⁴⁸ *A. Sznajder*, Charakterystyka..., s. 60–61.